

Florian Margan

POMEN KORIDORJA PRED 100 LETI, KI BI POVEZAL ČEŠKOSLOVAŠKO Z JADRANSKIM MORJEM IN BI POTEKAL PREKO PREKMURJA

1 UVOD

Če pogledamo nazaj v zgodovino, moramo ločiti koridor kot zamisel in koridor, ki naj bi bil razlaščen s Trianonskim sporazumom, ko so madžarska ozemlja, predvsem Burgenland, prišla pod Avstrijo. Kot podlaga za nadaljnje razmišljanje je dobro poznati delo,^[1] ki zelo poglobljeno popisuje medsebojne odnose med Čecoslovaško, bivšo Kraljevino SHS in bodočo Jugoslavijo, kar je bil eden od razlogov miselnosti izvedbe koridorja, ki bi povezal Čecoslovaško z Jadranskim morjem in bi potekal preko Prekmurja, dalje preko Hrvaške do Jadranskega morja – predvsem do pristanišča na Reki.

2 ČEŠKI KORIDOR – ZAMISEL

Znan tudi kot češko-jugoslovanski teritorialni koridor je bil eden od mnogih nerealiziranih projektov, ki so bili obravnavani na Pariški mirovni konferenci leta 1919. Koridor je bil dan kot ideja zaradi razpada avstro-ogrskega imperija. Osnovna ideja koridorja je bila razdeliti Avstrijo in Madžarsko ter povezati zahodne in južne Slovane. Koridor ni dobil podpore večine držav, ki so se udeležile mirovne konference, in je bil zato odklonjen.

Po razpadu Avstro-Ogrske sta vzniknili novi slovanski državi, Čecoslovaška in Kraljevina Jugoslavija, ki sta bili zainteresirani za maksimalno povečanje ozemlja. Na roko jima je šlo, da sta bili Avstrija in Nemčija poraženki prve svetovne vojne in so jima zmagovalne države diktirale mirovne pogoje. Razen tega je konec 19. in v začetku 20. stoletja slovanske narode zajela panslovanska ideologija, ki je krepila ideje o zblizjevanju Slovanov, v tem primeru tudi geografsko.^[1] Avtor projekta češko-jugoslovanski koridor je bil češki sociolog in filozof Tomáš Garrigue Masaryk, ki je projekt predlagal francoski vladi že leta 1916. Zanj pa se je na mirovni konferenci v Parizu zelo zavzemal tudi slovenski etnolog in antropolog dr. Niko Zupanič.

Koridor bi potekal tam, kjer je najbližja meja med Jugoslavijo (*Slovenijo – Pomurje*) in Čecoslovaško (*Slovaško*) oziroma po meji med Avstrijo in Madžarsko. Dolg bi bil 200 km in širok 80 km. Obstaja več različic predloga koridorja. Cilj projekta je bil razdeliti Avstrijo in Madžarsko s pasom slovanskega ozemlja, ker pa sta bili državi že neodvisni druga od druge, projekt ni dobil podpore. Idejo so podpirali hrvaški nacionalisti, ki so hoteli povezati Hrvate, ki so živeli na Gradiščanskem (*prekmursko Gradišče, nemško Burgenland*), ozemlju, kjer bi potekal koridor, z ostalimi južnimi Slovani. Za

oblikovanje koridorja sta slovanski državi (*Čecoslovaška in Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev*) videli mnogo zgodovinskih motivov. Na teritoriju, kjer bi potekal koridor, je v 9. stoletju obstajala Blatenska kneževina Slovanov, teritorij vzhodne Avstrije pa se je nahajal pod ozemljem Velike Moravske. V tem času je bila slovanska kneževina povezana z zahodnimi in južnimi Slovani, kasneje pa je bila zaradi madžarskih vpadov uničena. Kneževina je nastala že okoli 839. leta v okolici današnjega Blatnega jezera. Leta 901 je bilo območje že pod nadzorom Madžarov. Od 10. do 12. stoletja se je večji del mestnega zahodnoslovanskega prebivalstva pomadžaril in v zahodnem delu Gradiščanske (*nemško Burgenland*) pogermanil, manjši del pa je ohranil hrvaško identiteto.

Glavni razlog za zavrnitev projekta koridor je bila etnična sestava prebivalstva. Čeprav je bilo območje v srednjem veku poseljeno s slovanskim prebivalstvom, je bilo območje v 20. stoletju poseljeno večinoma z madžarskim in nemškim življenjem, manjši odstotek pa se je identificiral za Hrvate. Bolj podrobne utemeljitve in zgodovinske obrazložitve lahko preberemo iz naslednjih virov.^{[1][2][3][4][5]}

3 PARIŠKA KONFERENCA SE JE ZAČELA PRED 100 LETI, MIR 1919 SE JE RODIL TEŽKO

Pariška konferenca je bila sklicana z namenom in dejstvom končane prve svetovne vojne in njena naloga je bila ustvariti sistem pogodb, ki bi zagotovile mir v prihodnosti. Na eni strani so stale zmagovalne države, na drugi strani centralne sile, ki so jih zastopale Nemčija in njeni zavezniki. Čecoslovaška in bodoča Kraljevina SHS sta se po zaslugi svojih diplomatov (*predvsem srbskih s Pašičem na čelu*) uvrstili v prvo skupino.

Uradno so se pogajanja začela v dvorani v Versaillesu 18. januarja 1919. Tu je bilo zbranih ogromno državnikov in delegacij, ki jih svet še ni videl. Sodelovalo je 27 držav, ki so bile posredno oziroma neposredno vpletene v odnos do vojne. Rusija ni bila povabljen zaradi boljševiške revolucije. Nemčijo so zmagovalci popolnoma spravili na kolena. Dogovor z njo ni potekal v dialogu, tako kot so na primer Američani želeli, ampak se je razvijal kot neizprosni ultimati, (*predvsem s strani Francozov*) katerega poraženec brez kakršnih možnosti ugovora podpiše.

Francoski premier Georges Clemenceau, ki je dobil vzdevek *kolerik Tiger*, je bil na čelu petih zmagovalcev,

ki so odločali o usodi poražencev. Bil je (kot so omenjali) drzen in ni dopustil nobenega ugovora. Britanijo so zastopali britanski premier David Lloyd George, predsednik ZDA Woodrow Wilson in italijanski premier Vittorio Emanuele Orlando. Japonsko je predstavljal grof Nobuaki Makino, ki je sodeloval le pri razpravi o vprašanjih, neposredno povezanih z Japonsko.

Poleg tega je na konferenci sodelovalo 88 strokovnih komisij, ki so imele 1.646 sestankov. Kljub temu na začetku delovanja ni bilo enotnega programa in veliko časa je bilo porabljenega za razpravo o sekundarnih vprašanjih. Poleg tega so bila mnenja velesil o posameznih vprašanjih precej drugačna. To so potrjevala stališča njihovih predstavnikov.

Ameriški predsednik Wilson ni imel enostavnega položaja. Prepričani demokrat in prezbiterijanec, državnik trenutno najmočnejše države, je 18. oktobra 1918 izdal obvestilo, v katerem je napovedal, da se ameriška vlada strinja, da bo usodo avstro-ogrske monarhije predala "v roke njenim narodom". Pogosto je nasprotoval Georgesu Clemenceauju, diplomiranemu zdravniku, ki pa se je preusmeril v politiko. Bil je ciničen, nezdržljiv nasprotnik in sčasoma se je preselil iz radikalno leve strani na desno. Javnost ga je občudovala in hkrati sovražila in ga imenovala "stari Jakobin in uničevalec vlad".

Najprej in predvsem je branil varnost Francije. Kritiziral je Wilsonov idealizem in komentiral: »Gospod Wilson je živel v svetu, ki je bil povsem varen za demokracijo, vendar jaz sem živel v svetu, kjer so bili demokrati dobri edino pri streljanju – drugače povedano: dober demokrat, mrtvi demokrat«.

Clemenceau se je strastno prepiral z odvetnikom, Angležem Davidom Lloydom Georgeom, izkušenim voditeljem Liberalne stranke, ki se je sčasoma povezal s konservativci in deloval v spremstvu pametnega diplomata, sira Arthura Jamesa Balfoura, (*Clemenceau ga je imenoval "stara služkinja"*). Podobna nesoglasja so bila še težja, ker niso bili na sporedu le mir in meje, ampak tudi finance – odškodnine.

Beneš je predložil predlog za ustanovitev čehoslovaško-jugoslovanskega koridorja, Češkoslovaška pa se je na ta račun vzdržala Lužic, vendar je zahtevala priključitev dela Klodzka. Poleg tega je republika želela pridobiti območje Těšínska. Takrat je bilo češko novinarstvo podprto s trditvami pod geslom: "Zakaj ne bi zaprosili za kolonije, ko nam sporazum daje tisto, kar rečemo." Toda položaj se je razvil drugače – izpolnjevanje takih zahtev je preseglo moč države in se jim ni moglo vojaško zadostiti.

Končna rešitev meja Republike Češke je prišla v program 4. aprila 1919, srečanje pa je potekalo gladko. Češkoslovaška je dobila zgodovinske češke dežele (*vključno s Chebovo regijo*) s priključitvijo manjših območij Valtice in Vitorazsko od Avstrije in Hlučina do Nemčije, sledita pa jim Slovaška in Karpatska Rusija. **S češkoslovaškim koridorjem žal ni bilo nič.**

1.3 EVROPA 1920: TREATY OF TRIANON ALI TRIANONSKA MIROVNA POGODBA

Trianonska mirovna pogodba je bila sklenjena po koncu prve svetovne vojne med antantnimi silami in njihovimi zaveznicami na eni ter Madžarsko kot naslednico Avstro-Ogrske oz. ogrskega dela nekdanje monarhije na drugi strani.^{[7][8][9]} Madžarska je izgubila več kot dve tretjini ozemlja, ki je bilo pred koncem vojne še ogrsko, ter približno dve tretjini prebivalcev Ogrske, od tega cca. 3,3 milijona ljudi, ki so se šteli za Madžare.^{[10][11]} To je bil hud udarec za novonastalo državo Madžarsko.

Madžarsko kraljevstvo je pred prvo svetovno vojno obsegalo 282.000 km² in je imelo 18,2 milijona prebivalcev. Po mirovni konferenci je površina kraljestva merila le še 93.000 km² in imela 7,6 milijona prebivalcev. Izgubili so Slovaško, Hrvaško, Srbijo in del Romunije, tako da je za novimi mejami Madžarske ostalo cca. 10,6 milijona prebivalcev. ^[12] Madžarska je dobila vabilo na mirovno konferenco komaj v januarju leta 1920; tam jo je vodil grof Albert Appony.

Z mirovno pogodbo so največ ozemlja po razpadu Avstro-Ogrske pridobile Romunija, Češkoslovaška in Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev. Trianonska mirovna pogodba je bila podpisana 4. junija 1920 v palači Grand Trianon v Versaju (*Versailles*) pri Parizu v Franciji. Pogled na priložen zemljevid (*podan na PowerPointu*) nam jasno prikazuje sliko razdelbe oblasti za časa dogovarjanja na mirovni konferenci.

Ena od glavnih določil podpisane mirovne pogodbe je bila omejitev števila vojakov poražencev na 35.000. V sklopu te pogodbe so bila Madžarski (*Ogrski*) odvzeta naslednja ozemlja:

- Slovaška in Podkarpatska Rutenija sta pripadli Češkoslovaški,
- Gradiščansko je pripadlo Avstriji,
- $\frac{2}{3}$ Slovenske krajine (*Prekmurje*), Slavonija in Banat so pripadli Kraljevini SHS,
- Transilvanija je pripadla Romuniji.

Da nam bo bolj razumljivo, Trianonska mirovna pogodba je bila sklenjena po koncu prve svetovne vojne med antantnimi silami in njihovimi zavezniki na eni strani in na drugi Madžarsko kot naslednico Avstro-Ogrske oziroma madžarskega dela nekdanje monarhije. ^{[12][13][14][15]} Na osnovi podpisane mirovne pogodbe je bilo madžarsko ozemlje razdeljeno in pridano ^{[16][17][18][19]} zmagovalcem.

Velika želja je med ostalim bila tudi povezava Češke in Srbohrvaške. Mišljeno je bilo, da bi **meja potekala na zahodni meji Madžarske z možnostjo do Srbije** oziroma ena polovica (*sever*) bi pripadala Čehom, jug pa Srbiji. Ta koridor bi bil v sklopu dela naslednjih okrajev: prešpurskega (*bratislavskega*), šopronskega (*madžarski*), mošonskega (*Mošonmagyarvar*) in vaškega. Koridor bi omogočil enostavnejšo gospodarsko povezavo med obema državama, tj. med gospodarsko Češko in kmetijsko Srbskohrvaško in bil bi povezan z

srbohrvaškimi pristanišči. Ta koridor bi imel veliki vojaški pomen.

Sam koridor bi bil dolg (*kot sem že omenil v uvodu*) 200 km in 80 km širok. Obstajala je celo varianta, da bi bil koridor večji; »odtrgal« bi del madžarskih okrajev Mošon, Sopron, Vas in Zala. Zanimivo je, da so slovanske države, ki so bile v ustanavljanju, to hotele aplicirati na območje, kjer je živel 1.170.000 prebivalcev, od tega 620.000 Madžarov, 220.000 Slovanov in 289.000 drugih narodnostnih skupin, predvsem Nemcev. Češki predlog je bil, da bi Nemce oddelili od Vzhodne in Srednje Evrope. Mislili so, da bi taka razdelitev lahko prinesla ugodnosti za Francoze. Prav tako so špekulirali, da bi bilo možno Češkoslovaški prideliti večji delež dunajskega brega, kar bi omogočilo gradnjo velikega pristanišča na Donavi. Vsekakor bi to vodilo k večji izolaciji Madžarske. Češkoslovaški delegati na mirovni konferenci so to argumentirali z dejstvom, da je bila Bratislava davno glavno mesto Slovaške, pozabili pa, da je bila v letih 1526–1784 tudi glavno mesto Madžarov.

Ta predlog so podpirali podporniki panslavizma (*ideja enotnega slovanskega naroda – ustanovitelj panslavizma je bil hrvaški misijonar Juraj Križanič. Več o tem naslednji viri* ^[13] ^[14] ^[15] ^[16] ^[17] ^[18]), saj bi pomenil povezavo bilo med Češkoslovaško in Kraljevino SHS. Druge panslaviste so 'vabili' k podpori s poudarjanjem ideje o združitvi severnih in južnih Slovanov. To zamisel so podpirali tudi hrvaški nacionalisti, ki so živeli v Burgenlandu, vzhodnem Štajerskem in nekoliko vaseh na Slovaškem ter Jugoslovani v južni Moravski. Eksistenco koridorja so podpirali tudi ti, ki so trdili, da s tem, ko ni več Avstro-Ogrske, ni niti nobenega razloga, da bi morali Avstrija in Madžarska imeti skupne meje.

4 ZAKLJUČEK

Kot sem omenil, je bil koridor mišljen kot ambiciozen projekt v prvih mesecih samostojne Češkoslovaške, ki bi povezal države zahodnih Slovanov z južnimi. V letu 1919 (*13. marca*) je predsednik Revolucionarnega narodnega zbora, socijalni demokrat František Tomašek, poslal ministru zunanjih zadev Edvardu Benešu v Pariz telegram, v katerem ga poziva k sprejetju plana za združenje, in sicer nujno povezovanje z novo državo Kraljevino SHS.

Telegram je vseboval prošnjo, s katero bi minister zunanjih zadev Češkoslovaške dr. Edvard Beneš na mirovni konferenci v Franciji lobiral k resnični povezavi – koridorju, ki bi združil Češkoslovaško s Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev in s tem z Jadranskim morjem. To ni bila nobena novost, kajti Tomaš Garrigue Masaryk je že v letu 1916 to povezavo predlagal zaveznikom s ciljem oddeliti Madžarsko od Avstrije (*koridor bi potekal preko Prekmurja, kar daje Prekmurju velik zgodovinski pečat, pa čeprav za kratek čas; tega momenta Prekmurci oziroma Slovenci ne smemo pozabiti*) in jo združiti s slovanskimi narodi. ^[19]^[20]

Projekt je tako ostal samo na papirju, kajti Angleži ga niso sprejeli, bil pa je izredno zanimiv za ostale zaveznike. Tako je v obdobju normalizacije sledila namera o izgradnji visokohitrostne železnice in

železniškega tunela po ozemlju Avstrije v dolžini 140 km, s katerima bi lahko vlaki pripeljali do pristanišča v Jadranskem morju v dveh urah. Tudi ta ideja je bila odložena in se ni, tako kot koridor, nikoli realizirala.

5 UPORABLJENI VIRI

¹ Marjeta Keršič Svetel, 1996, „Češko-slovenski stiki med svetovnimi vojnami“, Zveza zgodovinskih društev Slovenije,

ISBN 961-90315-3-9

http://www.zgodovinskicasopis.si/_pdf/Zbirka-Collection/Marjeta%20Kersic%20Svetel%20-%20Cesko%20slovenski%20stiki%20med%20svetovnim%20vojnami.pdf

² MacMillan, Margaret (2002). *Paris 1919: Six Months That Changed the World*. Random House Publishing Group. ISBN 978-0-375-76052-5.

³ Krejčí, Oskar (2005). *Geopolitics of the Central European Region: The View from Prague and Bratislava*.

Lulu.com. ISBN 978-80-224-0852-3.

⁴ Chronological survey of the Burgenland Croats,

⁵ Essay: "EVENTS LEADING TO TRIANON" by László Botos

⁷ Craig, G.A. (1966). *Europe since 1914*. Holt, Rinehart and Winston, New York.

⁸ Grenville, J.A.S. (1974). *The Major International Treaties 1914-1973. A history and guides with texts*. Methuen London.

⁹ Lichtheim, G. (1974). *Europe in the Twentieth Century*. Praeger, New York.

¹⁰ Text of the Treaty

¹¹ Macartney, C.A. (1937). *Hungary and her successors - The Treaty of Trianon and Its Consequences 1919- 1937*. Oxford University Press.

¹² Vojtěch Borek, 2015, »Z kolosu okleštěným státem: osud Uher po první světové válce“ 16. 12. 2015 <https://www.stoplusjednicka.cz/z-kolosu-oklestenym-statem-osud-uher-po-prvni-svetove-valce>

¹³ <https://cs.wikipedia.org/wiki/Panslavismus>

¹⁴ ČERNÝ, Václav. Vývoj a zločiny panslavismu. Článek publikovaný na serveru Jana Šinágl.

¹⁵ HOJDA, Zdeněk; OTTLOVÁ, Marta; PRAHL, Roman. Slavme slavně slávu Slávův slavných. Slovanství a česká kultura

19. století, Praha, KLP – Koniasch Latin Press 2006, 438 stran, čb. a bar. vyobrazení, jmenný rejstřík, resumé. ISBN 80-86791-31-9. In: Sborník konference Plzeňská symposia, ročník 2005 (dostupné online)

¹⁶ STELLNER, František. Slovanství v české a ruské společnosti v první polovině 19. století. *Historický obzor*, 2004, 15 (9/10), s. 206–211. ISSN 1210-6097.

¹⁷ VLČEK, Radomír. Ruský panslavismus - realita a fikce, práce Historického ústavu AV ČR. Řada A Monographia, sv. 19, 2002, ISBN 80-7286-040-2. VLČEK, Radomír. Ruský panslavismus – realita a fikce. Souborný katalog Akademie věd ČR (online)

¹⁸ VLČEK, Radomír. Slovanství a panslavismus v 19. a 20. století - odlišnosti české a ruské podoby.

VLČEK, Radomír. Slovanství a panslavismus v 19. a 20. století - odlišnosti české a ruské podoby. Článek publikovaný na

serveru Moderní dějiny. Dostupné online

¹⁹ Lidové noviny, 2019, »Koridor měl před 100 lety spojit Československo s Jaderským mořem«, Praha, 13. 3. 2019,

²⁰ Rádio impuls, 2019, Technet.cz

https://www.idnes.cz/technet/pred-100-lety/koridor-jaderske-more-ceskoslovensko-jugoslavie.A190312_145833_pred-100-lety_vov